

Opgave 3 De fascistische uitdaging aan de democratie

14 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat volgens Tocqueville in een democratie zachtmoedig despotisme kan ontstaan: door individualisme verdwijnt de burgerzin en worden burgers te afhankelijk van de staat / krijgt de staat steeds meer macht 1
- een uitleg van het verschil tussen zachtmoedig despotisme en het fascisme: zachtmoedig despotisme is een verzorgende macht en fascisme een onderdrukkende macht / zachtmoedig despotisme is gebaseerd op gelijkheid, fascisme op ongelijkheid / zachtmoedig despotisme vertrekt vanuit individualisme, het fascisme gaat uit van gehoorzaamheid aan de leider 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Tocqueville zorgt individualisme ervoor dat mensen zich minder zullen organiseren en minder om elkaar zullen geven. In plaats daarvan gaan burgers naar de staat kijken voor hulp. Hierdoor zal de macht van de staat toenemen en zal uiteindelijk zachtmoedig despotisme ontstaan, waarbij burgers steeds minder in staat zijn om hun eigen vermogen en wil te gebruiken. 1
- Het zachtmoedig despotisme verschilt van het fascisme, omdat het niet gebaseerd is op onderdrukking en geweld. Het zachtmoedig despotisme is juist een verzorgende macht. Tocqueville was ervan overtuigd dat de tijd van gewelddadige revoluties voorbij was en de democratische mens zachtaardiger is. Het despotisme in een democratie zal daarom mild of zachtmoediger zijn. 1

15 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat Mills kritiek op een regering van een goede despoot ook van toepassing is op het pleidooi voor fascisme in tekst 4: een goede despoot kan niet alwetend zijn / begrenst de capaciteiten van de bevolking.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Mill moet een goede despoot, om goed te zijn, ook alwetend zijn. Dat vraagt ongekeerde vermogens en energie. Niemand heeft volgens Mill het vermogen en de energie om een dergelijke uitzonderlijke taak uit te oefenen. Deze kritiek is ook van toepassing op het pleidooi voor fascisme in tekst 4. Er wordt namelijk gesuggereerd dat er wel zo'n 'sterke man' zou bestaan, die precies weet wat er moet gebeuren.

of

| Vraag | Antwoord | Scores |
|-------|----------|--------|
|-------|----------|--------|

- Als er al een goede, alwetende despoot zou bestaan, zou dat volgens Mill niet goed voor de bevolking zijn. Hun intellectuele en emotionele capaciteiten zouden hierdoor begrensd worden, omdat ze niet actief betrokken zijn bij hun eigen lot. Deze kritiek is ook van toepassing op het pleidooi voor fascisme. Misschien dat fascisme als staatsvorm goedkoper, sneller en efficiënter is, zoals in tekst 4 wordt gesteld, maar dat wil nog niet zeggen dat het goed is voor de bevolking.

16 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met tekst 5 dat een democratie volgens Plato ten onder zal gaan met het begrip 'vrijheid': het vrijheidsstreven van de democratische mens is onverzadigbaar, waardoor andere zaken verwaarloosd worden, zoals wanneer democratische burgers demonstreren en protesteren / niet dankbaar of gehoorzaam zijn 1
- een uitleg met tekst 5 dat een democratie volgens Plato ten onder zal gaan met het begrip 'gelijkheid': gelijkheid zorgt voor een gebrek aan respect en ontzag, zoals wanneer democratische burgers niet dankbaar en gehoorzaam zijn / door protesteren opkomen voor gelijkheid 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Plato wordt de democratische mens gekenmerkt door een onverzadigbaar streven naar vrijheid. Doordat mensen in een democratie de mond vol hebben van deze vrijheid worden andere taken verwaarloosd. In tekst 5 zijn democratische burgers vooral bezig om eisen te stellen, te demonstreren en te protesteren. 1
- Daarnaast beschrijft Plato hoe gelijkheid zorgt voor een gebrek aan respect en ontzag. Over de democratische burgers in tekst 5 wordt ook gesteld dat ze geen respect hebben voor autoriteit en daarom niet gehoorzaam en dankbaar zijn. 1

17 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg van Nozicks opvatting dat democratie niet leidt tot vrijheid: democratie is een vorm van tirannie, omdat een meerderheid de macht heeft over een groot deel van het leven van de burger.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens Nozick is democratie in wezen niets anders dan een vorm van slavernij. De meester is alleen veranderd in een meerkoppige meester, die over de individuele burger heerst. Geen enkele staatsvorm kan volgens Nozick tot vrijheid leiden, ook een democratie niet.

| Vraag | Antwoord | Scores |
|-------|----------|--------|
|-------|----------|--------|

18 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat een argumentatie over de opvatting dat democratie niet tot vrijheid leidt met:

- een van Dahls voordelen van democratie: democratie helpt een regering van wrede, kwaadaardige autocraten voorkomen / democratie garandeert burgers een aantal fundamentele rechten die niet-democratische systemen niet verlenen en niet kunnen verlenen / democratie verzekert burgers een grotere mate van persoonlijke vrijheid dan enig haalbaar alternatief / democratie helpt mensen hun eigen fundamentele belangen te beschermen / alleen een democratische regering kan personen maximaal in staat stellen om de vrijheid tot zelfbeschikking uit te voeren / alleen een democratische regering kan personen maximaal in staat stellen om morele verantwoordelijkheid te nemen / democratie bevordert menselijke ontwikkeling volwaardiger dan enig haalbaar alternatief / alleen een democratische regering kan een relatief hoge mate van politieke gelijkheid bevorderen / moderne representatieve regeringen voeren geen oorlog met elkaar 1
- het begrip 'positieve vrijheid': de mogelijkheid voor mensen om zich te ontplooien 1
- het begrip 'negatieve vrijheid': de afwezigheid van dwang 1
- tekst 6 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik ben het eens met de opvatting dat democratie niet tot vrijheid leidt. Het is een beetje ironisch om democratie als systeem van vrijheid te zien als niemand daar echt individueel voor heeft gekozen. Dahl ziet als voordeel van een democratie dat een democratie burgers een grotere mate van persoonlijke vrijheid verzekert dan enig ander haalbaar alternatief, maar ik vraag me af waar hij dat op baseert. Volgens mij laat hij zich te veel beperken door de bestaande politieke systemen en staat hij niet open voor alternatieven. 1
- In de tekst wordt gesteld dat er nooit andere politieke systemen dan de democratie worden overwogen of aangeboden. Daar gaat een zekere dwang vanuit. In dat opzicht is er geen sprake van negatieve vrijheid. 2
- Bovendien vind ik dat je je ook niet volledig kan ontplooien als antidemocraat in een democratische samenleving. Dit kan je uitleggen als een beperking van positieve vrijheid. Daarom vind ik dat democratie de belofte van vrijheid niet waarmaakt. 1

of

| Vraag | Antwoord | Scores |
|-------|---|--------|
| | <ul style="list-style-type: none"> Ik ben het niet eens met de opvatting dat democratie niet tot vrijheid leidt. Dahl stelt dat alleen een democratische regering personen maximaal in staat kan stellen om de vrijheid tot zelfbeschikking uit te voeren. In een democratie leven mensen onder wetten die ze zelf gekozen hebben. Daarom is het niet ironisch dat we uitgerekend de democratie als een systeem van vrijheid zien. | 1 |
| | <ul style="list-style-type: none"> Er is bovendien geen sprake van dwang binnen de democratie om echt democratisch te zijn. Daarmee heb je negatieve vrijheid. Als je nu ter plekke een eigen politieke gemeenschap wil stichten of op antidemocratische partijen wil stemmen, dan kan dat in principe. | 1 |
| | <ul style="list-style-type: none"> Dat alternatieve systemen niet worden overwogen of aangeboden, zoals in de tekst wordt gesteld, wil dus niet zeggen dat je die vrijheid niet hebt. Er is dus ook sprake van positieve vrijheid, waarbij je jezelf kan ontplooiën en ontwikkelen. Binnen een fascistisch systeem heb je deze vrijheid niet. Ik vind het dus geen sterke redenering van de fictieve fascist. | 2 |

| Vraag | Antwoord | Scores |
|-------|----------|--------|
|-------|----------|--------|

19 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met een voorbeeld uit tekst 7 van Parekhs onderscheid tussen kritiek en belediging: bepaalde beledigingen, zoals de ontmenselijkende termen in tekst 7, zijn moeilijk op te vatten als kritiek en pogingen tot debat 1
- een uitleg met een voorbeeld uit tekst 7 van een van Parekhs redenen dat de traditionele argumenten voor vrijheid van meningsuiting ontoereikend zijn: niet elke uiting kan begrepen worden als een zoeken naar waarheid / sommigen profiteren meer van de vrijheid dan anderen / sommige uitingen dienen bepaalde belangen / ook andere maatschappelijke waarden zijn belangrijk 1
- een uitleg met een voorbeeld uit tekst 7 van Parekhs opvatting dat belediging moet worden tegengegaan: het brengt schade toe / zorgt voor sociale en politieke uitsluiting 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Parekh wordt vaak een beroep gedaan op de vrijheid van meningsuiting met een beroep op kritiek. Hij stelt daar tegenover dat we makkelijk onderscheid kunnen maken tussen belediging of laster en eerlijke kritiek. Als je iemand een 'kakkerlak' noemt, ben je echt niet bezig met opbouwende kritiek of een poging tot debat. 1
- Vrijheid van meningsuiting is volgens Parekh niet de enige belangrijke maatschappelijke waarde, die daarom altijd maar vrij spel moet krijgen. Hiermee weerlegt hij de traditionele argumenten voor de vrijheid van meningsuiting. We hebben als samenleving ook andere waarden, zoals respect voor je medemens. Ontsierende en ontmenselijkende termen zoals in de tekst hoeven we daarom echt niet te accepteren onder het mom van vrijheid van meningsuiting. 1
- Parekh stelt dat zulke beledigingen verboden zouden moeten worden. Individuen en groepen worden hiermee namelijk vernederd, verlaagd en uitgesloten. In de tekst is te zien dat de beledigende uitspraken het doel hebben om mensen tot een onderwerp van minachting en haat te maken. 1

| Vraag | Antwoord | Scores |
|-------|----------|--------|
|-------|----------|--------|

20 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat volgens Biesta het onderwijs niet alleen verantwoordelijk kan worden gehouden voor burgerschap in een democratie: deze verantwoordelijkheid is onrealistisch groot, daarom moet de samenleving als geheel verantwoordelijk gehouden worden voor de toekomst van democratie 1
- een uitleg van Biesta's kritiek op een individualistische visie op democratie: democratie is altijd verbonden met pluraliteit 1
- een uitleg dat politiek bestaan volgens Biesta tussen indoctrinatie en vrijblijvendheid in staat: democratie heeft geen inhoud (geen indoctrinatie), maar vereist ruimte voor pluriformiteit (niet vrijblijvend) 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Biesta is het niet realistisch om scholen verantwoordelijk te maken voor de toekomst van de democratie door middel van burgerschapsonderwijs. Die verantwoordelijkheid ligt volgens hem bij de samenleving als geheel, omdat het onderwijs volgens hem machteloos staat als de samenleving niet (deels) democratisch is georganiseerd. 1
- Biesta heeft kritiek op burgerschapsonderwijs waarbij uitgegaan wordt van een bepaalde inhoud van democratie. De uitdaging van democratie ligt volgens hem juist in het samenleven met hen met wie we geen identiteit delen. Democratie is voor hem altijd verbonden met pluraliteit. Daarom kan democratisch burgerschap meerdere invullingen hebben. 1
- Biesta ziet politiek bestaan als het midden tussen indoctrinatie en vrijblijvendheid. Politiek bestaan betekent namelijk dat jouw mogelijkheid om iets nieuws te beginnen altijd samenhangt met die van anderen. Deze opvatting draagt geen specifieke inhoud van democratie over en is daardoor niet indoctrinerend. Tegelijkertijd vereist het wel van mensen dat ze ruimte geven aan anderen. In dat opzicht is het tegelijkertijd ook zeker niet vrijblijvend. 1

| Vraag | Antwoord | Scores |
|-------|----------|--------|
|-------|----------|--------|

21 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argument met een van de voordelen van het deliberatieve model voor het 'no platform'-principe: deliberatie zorgt voor nieuwe oplossingen / het drukt respect uit voor de minderheid / er is sprake van een redelijk meningsverschil / het drukt respect uit voor de medeburger, dit is in strijd met de fascistische ideeën die het 'no platform'-principe geen podium wil bieden 1
- een argument met een van de andere voordelen van het deliberatieve model tegen het 'no platform'-principe: deliberatie zorgt voor nieuwe oplossingen / het drukt respect uit voor de minderheid / er is sprake van een redelijk meningsverschil / het drukt respect uit voor de medeburger, dit is niet mogelijk wanneer het 'no platform'-principe mensen uitsluit van deliberatie 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens het deliberatieve model van democratie heeft debat niet alleen een instrumentele, maar ook een expressieve waarde omdat een gesprek respect uitdrukt voor de medeburger. Op het moment dat mensen door fascisten moedwillig worden bespot, gaat dit voordeel verloren. Op die grond zou je wel voorwaarden mogen stellen aan de deelnemers van het gesprek en een 'no platform'-principe kunnen hanteren. 1
- Een van de voordelen van deliberatie is dat het overeenstemming in de toekomst waarschijnlijker maakt, omdat het respect uitdrukt voor de minderheid. Als je mensen op basis van het 'no platform'-principe buiten het publieke debat probeert te houden, dan zullen verschillen alleen maar groter worden. 1

22 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat het 'no platform'-principe aansluit bij Van den Berghs opvatting over een partijverbod: de beslissing om de democratie op te heffen is niet vatbaar voor zelfcorrectie en mag daarom uitgesloten worden / de grens van de vrijheid van overtuigingen ligt in de bereidheid tot gedachtewisseling.

voorbeeld van een goed antwoord:

Van den Bergh stelt dat de grens van de vrijheid van overtuigingen schuilt in de bereidheid tot gedachtewisseling. Voorstanders van het 'no platform'-principe stellen dat fascisten niet geïnteresseerd zijn in de uitwisseling van ideeën. Daarom past het uitsluiten van deze groepen vanuit het 'no platform'-principe bij Van den Berghs opvatting over een partijverbod.

| Vraag | Antwoord | Scores |
|-------|----------|--------|
|-------|----------|--------|

23 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argument tegen het 'no platform'-principe met Kelsens opvatting over een partijverbod: door een verbod op antidemocratische opvattingen houdt een democratie op een democratie te zijn / een democratie vooronderstelt een relativistische wereldbeschouwing.

voorbeeld van een goed antwoord:

Een democratie houdt volgens Kelsen op een democratie te zijn wanneer je partijen verbiedt. Het 'no platform'-principe past daarom niet binnen een democratie. Als je echt een democraat bent, moet je ook ruimte bieden aan openlijk antidemocratische geluiden zoals het fascisme. Je moet vasthouden aan je democratische waarden en zo antidemocratische geluiden bestrijden.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 24 juni.

6 Bronvermeldingen

| | |
|---------|--|
| tekst 1 | René van Royen en Sunnyva van der Vegt, De erfenis van Asterix, 2003 |
| tekst 2 | grondfest.com/over-grondfest |
| tekst 3 | grondfest.com/grondhouding |
| tekst 4 | Michela Murgia, Fascist worden, 2020 |
| tekst 5 | Michela Murgia, Fascist worden, 2020 |
| tekst 6 | decorrespondent.nl , Theo Maassen probeerde fascist te worden maar het lukte niet, 26 maart 2022 |
| tekst 7 | Michela Murgia, Fascist worden, 2020 |